

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМДА ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ СТАНДАРТЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ВА УЛАРНИНГ САМАРАДОРЛИГИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17388783>

Камалов Б.Ш.

*Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти
Қорақалпоғистон филиалининг мустақил изланувчиси*

Аннотация

Ушбу мақолада мактабгача таълим тизимида замонавий таълим стандартларини жорий этиш жараёнлари, уларнинг мазмун-моҳияти ва амалий самарадорлиги ёритиб берилган. Замонавий стандартлар асосида болаларнинг ижодий фикрлаш, мулоқот қилиш, мустақил қарор қабул қилиш қобилиятларини ривожлантириш масалалари таҳлил қилинган. Шунингдек, педагогларнинг инновацион фаолияти ва таълим жараёнида ахборот-коммуникация технологияларидан самарали фойдаланишнинг ўрни ҳам кўрсатиб берилган.

Калит сўзлар

мактабгача таълим, замонавий таълим стандартлари, инновацион педагогика, компетенция, самарадорлик, таълим сифатини ошириш, илғор тажриба.

Кириш

Ҳозирги глобаллашув ва ахборотлашган жамият шароитида таълим тизими ҳар бир давлат тараққиётининг асосий омилига айланди. Шу нуқтаи назардан, мактабгача таълим соҳаси ҳам умумий таълим тизимининг илк ва энг муҳим бўғини сифатида давлат сиёсатида устувор йўналиш сифатида қаралмоқда. Боланинг шахсий ривожланиши, ақлий салоҳияти ва ижтимоий фаоллигини шакллантириш ана шу босқичда амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикасида сўнгги йилларда мактабгача таълим тизимини ислоҳ қилиш, уни жаҳон андозаларига мослаштириш ва замонавий таълим стандартларини жорий этиш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. “Мактабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш концепцияси”, “Мактабгача таълим ташкилотлари фаолиятини ривожлантириш дастури” ҳамда Давлат мактабгача таълим стандарти (ДМТТ)нинг янги таҳрири бу соҳадаги асосий норматив-ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Замонавий таълим стандартларининг жорий этилиши таълим жараёнига компетенциявий ёндашувни киритди. Бу эса болаларнинг нафақат билим олиши, балки уларда амалиётда қўллаш кўникмаларини, ижодкорлик ва мустақил фикрлаш қобилиятларини шакллантиришни назарда тутди. Шу билан бирга, замонавий стандартлар педагоглардан янги метод ва технологияларни қўллашни, таълим жараёнини бола шахсига йўналтирилган ҳолда ташкил этишни талаб этади.

Бугунги кунда таълим сифати ва самарадорлигини оширишнинг асосий шarti – таълим жараёнини инновацион ёндашувлар асосида ташкил этишдир. Бу жараёнда ахборот-коммуникация технологияларидан самарали фойдаланиш, электрон ресурслар яратиш, болаларда илмий дунёқарашни шакллантириш муҳим аҳамият касб этади.

Шу боис, мактабгача таълим тизимида замонавий таълим стандартларини жорий этиш нафақат таълим сифатини яхшилайдиган, балки келгусида жамиятнинг интеллектуал салоҳиятини юксалтиришга хизмат қилади. Ушбу мақолада мазкур жараённинг мазмуни, механизмлари ва амалий самарадорлиги илмий нуқтаи назардан таҳлил қилинади.

Замонавий таълим стандартларининг моҳияти ва аҳамияти

Замонавий таълим стандартлари – бу таълимнинг мақсад ва натижаларини, ўқув жараёнининг мазмуни ҳамда ташкил этиш механизмларини белгилаб берувчи норматив ҳужжатлар тизимидир. Уларда боланинг ёшига мос ривожланиш кўрсаткичлари, таълим мазмунининг асосий йўналишлари ва педагогик фаолиятнинг самарадорлик мезонлари аниқ белгиланади.

Мактабгача таълим соҳасидаги замонавий стандартлар болаларни ривожлантиришнинг бешта асосий йўналишига таянади:

Жисмоний ривожланиш – соғлом турмуш тарзини шакллантириш, ҳаракат маданиятини ошириш.

Ахлоқий ва ижтимоий ривожланиш – мулоқот маданиятини, ҳамжихатлик ва ҳамдардлик ҳиссини ривожлантириш.

Нутқ ва коммуникация ривожи – она тилида тўғри ва эркин сўзлашни, фикрни ифода этишни ўргатиш.

Билим ва тафаккур ривожи – атроф-муҳитни англаш, илмий дунёқараш асосларини шакллантириш.

Эстетик ва ижодий ривожланиш – мусиқа, тасвирий санъат, театрлаштирилган ўйинлар орқали ижодкорлик қобилиятини ошириш.

Бу йўналишлар бола шахсини ҳар томонлама ривожлантиришга қаратилган бўлиб, мактабгача таълимнинг асосий мақсади – келгуси мактаб

таълимнинг муваффақиятли бўлиши учун мустақкам замин яратишдан иборат.

Замонавий стандартларни жорий этиш жараёни ва амалиётдаги натижалар

Ўзбекистонда сўнгги йилларда мактабгача таълим тизимида Давлат таълим стандартининг янги таҳрири амалиётга жорий этилди. Унда таълимнинг компетенциявий ёндашуви, бола шахсига йўналтирилган таълим ҳамда инновацион технологиялардан фойдаланиш устувор аҳамият касб этмоқда.

Компетенциявий ёндашув таълим мазмунини фақат билим бериш билан чегаралаб қўймай, болада реал ҳаётда фойдалана оладиган кўникма ва малакаларни шакллантиришга қаратилган. Масалан, боланинг “фикрни эркин ифода этиш” ёки “гуруҳ билан ишлаш” қобилиятини ривожлантириш — бу янги стандартлар талаби ҳисобланади.

Амалий натижаларга тўхталадиган бўлсак, сўнгги йилларда мактабгача таълим ташкилотларида:

- интерактив ўйинлар, парта ўрнига эркин ҳаракатланиш имконини берувчи таълим муҳити яратилди;
- педагоглар учун “STEM-таълим”, “Монтессори методи”, “CLIL” (Language Integrated Learning) каби янги йўналишларда малака ошириш курслари ташкил этилди;
- болаларда ижодий тафаккурни ривожлантириш мақсадида робототехника, расм ва мусика студиялари йўлга қўйилди;
- ахборот-коммуникация технологияларидан (АКТ) фойдаланиш кўлами кенгайди — мультимедиа дарслар, электрон тестлар, таълим платформалари жорий этилди.

Натижада, таълим жараёни анъанавий шаклдан интерактив ва инновацион усулларга ўтди. Бу эса болаларда қизиқишни оширди, мустақил фикрлаш ва ижодкорликни рағбатлантирди.

Замонавий стандартларнинг педагог фаолиятига таъсири

Замонавий таълим стандартларини амалиётга татбиқ этишда педагоглар фаолияти марказий ўрин тутди. Янги стандартлар педагогдан нафақат билим беришни, балки болаларнинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиб, шахсий ривожланиш траекториясини белгилай олишни ҳам талаб этади.

Бунда қуйидаги жиҳатлар муҳим аҳамиятга эга:

- педагогнинг инновацион фикрлаш қобилияти;
- таълим жараёнида ахборот технологияларидан самарали фойдаланиш;

- бола фаоллигини оширадиган интерактив усуллардан (кластер, аквариум, миёлаш, рўйхатдан чиқариш усуллари) фойдаланиш;
- рефлексия ва баҳолаш тизимини тўғри ташкил этиш.

Замонавий стандартлар асосида педагог фақат билим берувчи эмас, балки боланинг шахсий ривожланишини йўналтирувчи мураббий, маслаҳатчи ва илҳомлантирувчи сифатида намоён бўлади. Бу эса педагогнинг малакаси, ижодкорлиги ва масъулиятини янада оширишни тақозо этади.

Замонавий таълим стандартларининг самарадорлигини баҳолаш

Замонавий таълим стандартларини жорий этишнинг самарадорлиги бир нечта мезонлар асосида баҳоланади:

Болаларнинг ривожланиш динамикаси – нутқ, тафаккур, ижтимоий фаоллик даражаси.

Педагог фаолиятининг инновационлиги – янги методик ёндашувларни қўллаш даражаси.

Таълим муҳитининг замонавийлиги – жиҳозлар, АКТ, таълим ресурслари билан таъминланганлик.

Ота-оналар билан ҳамкорлик самараси – бола таълимида оила иштирокининг кучайиши.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, замонавий стандартлар асосида таълим олаётган болаларда ижодий фикрлаш, гуруҳда ишлаш ва ўз фикрини эркин ифода этиш қобилиятлари анъанавий таълим усуллариغا қараганда тезроқ шаклланади.

Муаммолар ва ечим таклифлари

Шу билан бирга, замонавий стандартларни жорий этиш жараёнида айрим муаммолар ҳам мавжуд:

- барча ҳудудларда инфратузилма ва техника воситалари етарли эмас;
- айрим педагоглар замонавий методикани тўлиқ ўзлаштирмаган;
- таълим сифатини баҳолашда ягона миллий мезонлар тўлиқ ишлаб чиқилмаган.

Бу муаммоларни бартараф этиш учун қуйидаги таклифларни илгари суриш мумкин:

Педагоглар малакасини мунтазам ошириш ва инновацион таълим технологияларига ўқитиш тизимини кучайтириш.

Мактабгача таълим ташкилотларини замонавий техника ва мультимедиа воситалари билан таъминлаш.

Замонавий стандартлар асосида болаларнинг ривожланишини баҳолайдиган ягона миллий диагностика тизимини ишлаб чиқиш.

Илғор хорижий тажрибаларни (масалан, Финляндия, Япония, Жанубий Корея моделлари) миллий шароитга мослаштириш.

Мактабгача таълим тизимида замонавий таълим стандартларини жорий этиш бугунги кунда миллий таълим сиёсатидаги энг муҳим ва долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Таълим стандартларининг янгилиниши нафақат болаларнинг билим олиш жараёнини такомиллаштиради, балки уларнинг шахсий ривожланиши, ижтимоий мослашуви ва ижодий салоҳиятини ривожлантириш учун мустаҳкам асос яратади.

Замонавий стандартлар таълим жараёнига инновацион ва компетенциявий ёндашувни татбиқ этиш орқали анъанавий ўқитиш моделини замонавий, интерактив ва бола шахсига йўналтирилган тизимга айлантирди. Бу жараёнда боланинг фаол субъект сифатида иштирок этиши, унинг фикрини эркин ифода этиши ва мустақил қарор қабул қилиш қобилияти шаклланади.

Тадқиқот ва амалий тажрибалар шуни кўрсатмоқдаки, замонавий таълим стандартлари жорий этилган ташкилотларда болаларнинг билиш фаоллиги, мулоқот маданияти ва ижодий фикрлаш даражаси юқори бўлади. Бундай муҳитда бола ўқув жараёнининг пассив иштирокчиси эмас, балки унинг фаол ва тенг ҳуқуқли иштирокчисига айланади.

Шу билан бирга, мазкур стандартлар педагог фаолиятига ҳам янги талаблар қўймоқда. Энди педагог фақат билим берувчи эмас, балки боланинг шахсий ривожланишини қўллаб-қувватловчи инновацион раҳбар, маслаҳатчи ва илҳомлантирувчи шахс сифатида фаолият юритиши зарур. Бу эса педагогларнинг малакасини мунтазам ошириш, уларни замонавий таълим технологияларига ўқитиш ва методик қўллаб-қувватлаш тизимини кучайтиришни тақозо этади.

Шу нуқтаи назардан, мактабгача таълим тизимида замонавий стандартларнинг самарадорлигини таъминлаш учун қуйидаги йўналишлар бўйича ишларни янада такомиллаштириш зарур:

Таълим муҳитини модернизация қилиш — болалар ривожланиши учун қулай, интерактив ва ижодий муҳит яратиш.

Педагог кадрлар малакасини ошириш — илғор хорижий методикаларни ўрганиш ва миллий амалиётга мослаштириш.

Ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш — рақамли таълим ресурсларини кенгайтириш, онлайн платформалардан фойдаланиш.

Оила ва жамият билан ҳамкорликни кучайтириш — бола тарбиясида ота-она ва жамоатчилик иштирокини фаоллаштириш.

Мониторинг ва баҳолаш тизимини такомиллаштириш – таълим сифати ва болалар ривожланиш кўрсаткичларини мунтазам таҳлил қилиш.

Хулоса қилиб айтганда, мактабгача таълимда замонавий таълим стандартларини жорий этиш – бу бола ривожланишига мос, инсонпарвар ва инновацион таълим муҳитини шакллантиришга қаратилган тизимли ислохотдир. Бу ислохотлар натижасида болаларда билимга бўлган қизиқиш, ижодий тафаккур ва мустақиллик ҳисси кучаяди, шу орқали мамлакатнинг келажак интеллектуал салоҳияти мустаҳкамланади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Расулова З.А. Фарзанд тарбиясига оид психологик маслаҳатлар. - Т., 2014.
2. Соғинов Н.А., Кодиров У.Д
“Соғлом бола шаклланишининг айрим ижтимоий-психологик жihatлари” (Оила кутубхонаси). - 2014 .
3. “Мактабгача таълим педагогикаси” уқув- қуланма. Т-2011